

A CARTE ROUGE MŰHELYTITKAI

A földrajztudós híres-hírhedt munkája minden bizonnyal a legtöbbet vitatott térkép Magyarországról a trianoni béketárgyalások okán. A történelemben betöltött szerepétől eltekintve az már kevésbé ismert, hogy az idő tájt a legrészletesebb népességszerkezeti térképnek számított a világon.

Már 1918 őszére világossá vált, hogy Magyarországnak nem csupán a háború vesztesékeként kell a tárgyalóasztalnál szembenéznie a győztes nagyhatalmak vezetőivel. A soknemzetiségű állam egységét a nemzetiségek közötti belső feszültségek is feszítették. Teleki Pál, a földrajztudós és politikus világosan látta, hogy az ország feldarabolása elkerülhetetlen. Ezért javasolta egy néprajzi térkép elkészítését, és már 1918 októberében összehívta a szakértőket, *Bátty Zsigmondot, Littke Aurélt és Kogutowicz Károlyt*, hogy javaslataikat meghallgassa. Amikor azonban az elkészült műveket bemutatták, világossá vált, hogy a politikusok számára a térkép túlságosan bonyolult...

Magának Telekinek sem tetszettek a javasolt térképészeti megoldások, egyszerűbb és áttekinthetőbb mapát szeretett volna látni – egy grafikus érvelést a nemzetiségi határok mellett. Állítólag 1918 decemberében *Pribékfalván*, betegágyban fekvve talált rá a megoldásra, amelyet a gyakorlatban is megvalósított a következő év tavaszán. „*Magyarország néprajzi térképe a népsűrűség alapján*” a hazai tematikus térképezés egyik jelentős tudományos teljesítménye, nemzetközileg is figyelemreméltó módszertani újdonság. Ugyanakkor ez az egyik leghíresebb és leghírhedtebb magyar néprajzi térkép is, amely még ma, kilencven évvel Trianon után is heves vitákat gerjeszt.

A látszólagos ellentmondás magyarázata az, hogy Teleki olyan kitűnő grafikus eszközt alkotott, amelynek meggyőző ereje elvonta a figyelmet tartalmáról.

A térképen a magyar nemzetiséget vörös szín jelölte, és innen kapta a

mű a trianoni béketárgyalás idején a híres-hírhedt „vörös térkép”, „*carte rouge*” elnevezést. Az első világháborút lezáró béketárgyalásokon az egyik magyar főtárgyaló, Teleki térképe volt az egyetlen, amelyet a bizottság megtekintett. Ám a magyarság színének – rosszalló felhangtól nem mentes – megállapításán túl nem foglalkoztak vele, jöllehet a tárgyalóasztal másik oldalán ülők is ugyanezzel a színnel hangsúlyozták saját nemzetüket.

Teleki célja a magyar etnikum tömbjeinek bemutatása volt, mert azt gondolta, hogy ez az alapja annak, hogy Magyarország etnikai határait igazságosan állapítsák meg. A magyar etnikumot kétségtávol kiemelte az ábrázolására használt vörös szín – azonban Teleki a magyar érdekeket képviselte Párizsban...

A földrajztudós térképszerkesztési módszerének megértéséhez képzeljük el, hogy hazánk területén egyforma a népsűrűség. Ekkor az ország térképi felületén – az egyes nemzetiségek létszámával arányos nagyságú területet kiszínezve – a különböző színű foltok egy-egy etnikum népességét szemléltetik. Teleki némi próbálgatás után azt találta legjobbnak, ha 1:1 millió méretarányú térképén egy négyzetmillimétert száz főnek felelt meg. Így a korabeli Magyar Királyság minden egyes lakosa „rajta van” a térképén.

A valóságban azonban a népesség eloszlása nem egyenletes. Ezért Teleki térképe a népességet nem pontosan a földrajzi helyén ábrázolta. A sűrűbben lakott városok népessége ugyanis nem fért rá a település térképi felületére. Ellenben a ritkán lakott, főként hegyvidéki körzetek ritka népességének foltjai nem tölt-

Gróf Teleki Pál 1921-ben

hették ki az egész felületet. Ezt a helyzetet érzékeltetik a feltűnő fehér foltok: a hegységek, puszták vagy állóvizek üres felületei. A szokásos néprajzi térképek egyik ábrázolási problémáját sikerült ezzel megoldani. Ha ugyanis a nemzetiségi megoszlást a teljes felületet kitöltő módszerrel ábrázolják, akkor a néhány tucat havasi pásztor és a milliós világváros ugyanakkora színes foltként jelenhet meg a térképen...

A Teleki-féle megoldás hátránya, hogy nemcsak a nagyvárosok, de a vegyes nemzetiségű területek népességét is mértani alakzatokba öszszeszevontan mutatta be. Így egészében a térkép a mennyiségi arányokat helyesen, a földrajzi megoszlást azonban csak közelítőleg tudta ábrázolni. Valójában nem is térkép, hanem a térképi ábrázolás hagyományos elveivel szakító, a földrajzi tér segítségével egy absztrakt, statisztikai jelenséget bemutató kartogramról beszélhetünk. Magyarország néprajzi térképe kudarcot vallott Trianonban, Teleki Pál földrajztudós azonban – a Népszövetség felkérésére – 1924-ben ezzel a módszerrel készített térképeket Irak vegyes lakosságú térségében.

TÖRÖK ZSOLT GYŐZŐ

MAGYARORSZÁG
NÉPRAJZI TÉRKÉPE
A NÉPSÚRÚSÉG
ALAPJÁN

SZERKESZTETTE:
GRÓF TELEKI PÁL

Az 1910. évi népszámlálás
alapján

CARTE
ETHNOGRAPHIQUE
DE LA HONGRIE
CONSTRUITE EN ACCORDANCE
AVEC LA
DENSITÉ
DE LA POPULATION

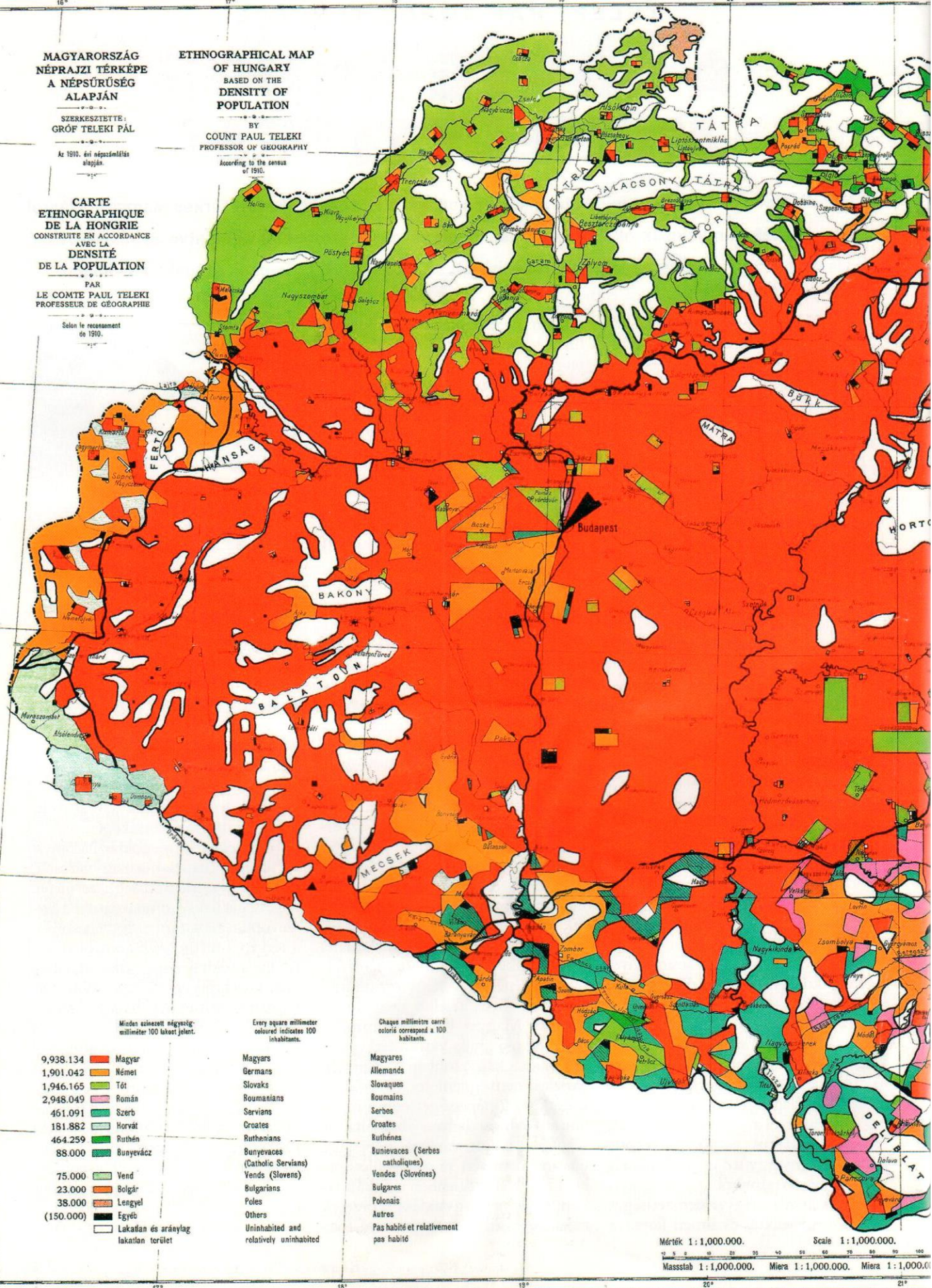
PAR
LE COMTE PAUL TELEKI
PROFESSEUR DE GÉOGRAPHIE

Selon le recensement
de 1910.

ETHNOGRAPHICAL MAP
OF HUNGARY
BASED ON THE
DENSITY OF
POPULATION

BY
COUNT PAUL TELEKI
PROFESSOR OF GEOGRAPHY

According to the census
of 1910.

Minden színezett négyzet:
milliméter 100 lakost jelent.

Every square millimeter
coloured indicates 100
inhabitants.

Chaque millimètre carré
coloré correspond à 100
habitants.

9,938.134	Magyar
1,901.042	Német
1,946.165	Tót
2,948.049	Román
461.091	Szerb
181.882	Horvát
464.259	Ruthén
88.000	Bunyevác
75.000	Vend
23.000	Bolgár
38.000	Lengyel
(150.000)	Egyéb
	Lakatlan és aránylag lakatlan terület

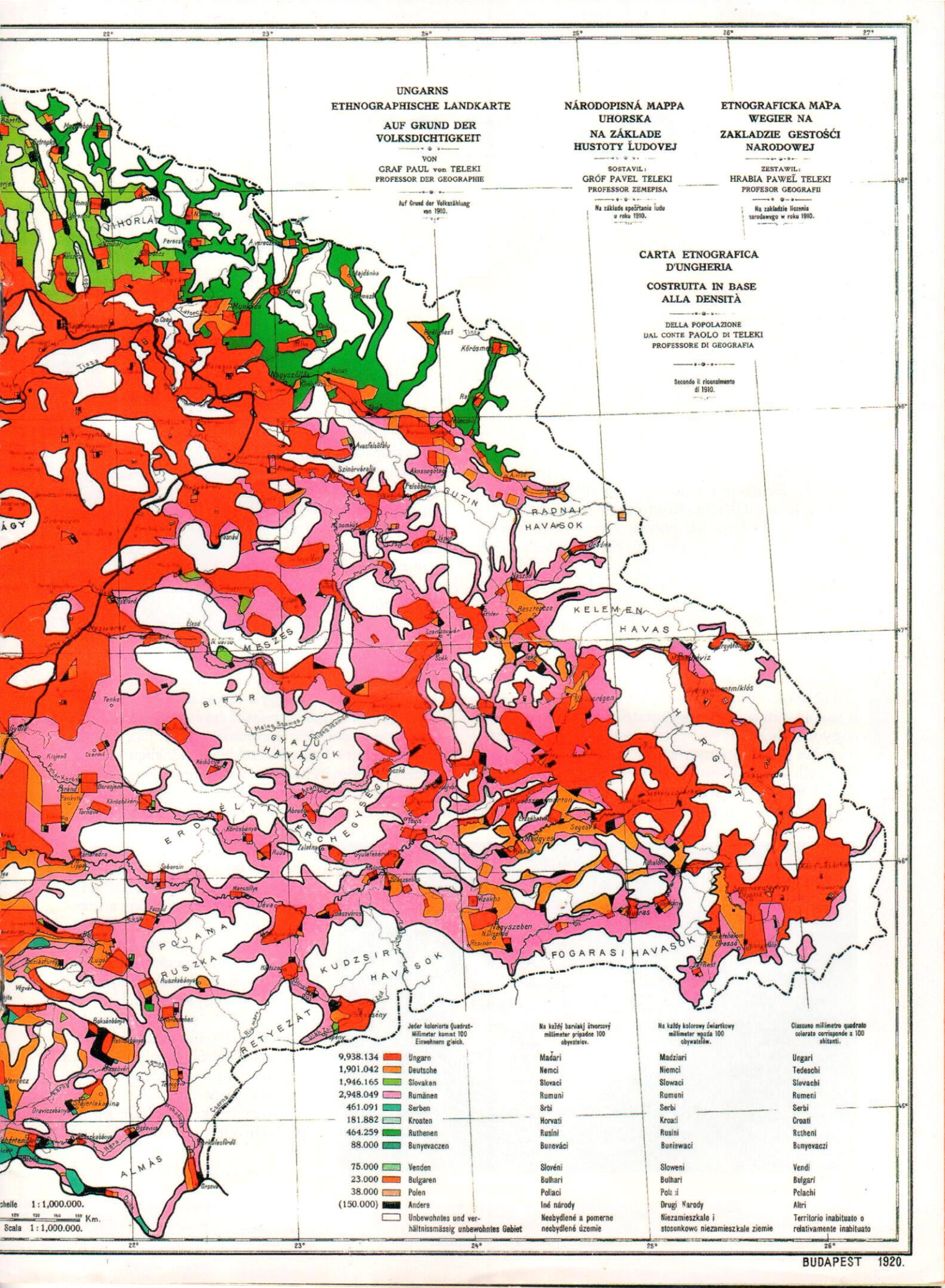
Magyars
Germans
Slovaks
Roumanians
Serbs
Croates
Ruthenians
Bunyevaces
(Catholic Servians)
Vends (Slovens)
Bulgarians
Poles
Others
Uninhabited and relatively uninhabited

Magyares
Allemands
Slovaques
Roumains
Serbes
Croates
Ruthènes
Bunyevaces (Serbes catholiques)
Vendes (Slovènes)
Bulgares
Polonais
Autres
Pas habité et relativement pas habité

Mérték 1:1,000,000.

Scale 1:1,000,000.

Massstab 1:1,000,000. Miera 1:1,000,000. Miera 1:1,000,000.

UNGARNS
ETHNOGRAPHISCHE LANDKARTE
AUF GRUND DER
VOLKSDICHTIGKEIT
VON
GRAF PAUL VON TELEKI
PROFESSOR DER GEOGRAPHIE

Auf Grund der Volkszählung
von 1910.

NÁRODOPISNÁ MAPPA
UHORSKA
NA ZÁKLADĚ
HUŠTOTOY ĽUDOVEJ

SOSTAVIL:
GRÓF PAVEL TELEKI
PROFESSOR ZEMEPISA

Na základe opýtania ľudu
v roku 1910.

ETNOGRAFICKA MAPA
WEGIER NA
ZAKŁADZIE GESTOŚCI
NARODOWEJ

ZESTAWIL:
HRABIA PAWEŁ TELEKI
PROFESOR GEOGRAFII

Na podstawie liczenia
narodowego w roku 1910.

CARTA ETNOGRAFICA
D'UNGHERIA
COSTRUITA IN BASE
ALLA DENSITÀ

DELLA POPOLAZIONE
DAL CONTE PAOLO DI TELEKI
PROFESSORE DI GEOGRAFIA

Secondo il risanamento
di 1910.

Jeder kolorierte Quadrat-
Millimeter kommt 100
Einwohnern gleich.

9,938.134	Ungarn
1,901.042	Deutsche
1,946.165	Slovaken
2,948.049	Rumänen
461.091	Serben
181.882	Kroaten
464.259	Ruthenen
88.000	Bunjevaczten
75.000	Venden
23.000	Bulgaren
38.000	Polen
(150.000)	Anders
	Unbewohntes und ver- hältnismässig unbewohntes Gebiet

Na každý barváký štvorcový
miliméter pripadne 100
obyvateľov.

Maďari
Nemci
Slováci
Rumuni
Serbi
Horvati
Rusíni
Bunjeváci

Slovéni
Bulhari
Polaci
Iné národy
Neobývané a pomerne neobývané územie

Na každý kolorový čtvrtkový
milimetro wpada 100
obywatelów.

Maďari
Niemci
Slováci
Rumuni
Serbi
Kroaci
Rusini
Buniewiczaci

Slovenci
Bulhari
Polaci
Drugi Narody
Niezamieszkałe i stosunkowo niezamieszkałe ziemie

Ciasuno milimetro quadrato
colorato corrisponde a 100
abitanti.

Ungari
Tedeschi
Slovacchi
Rumeni
Serbi
Croati
Rutheni
Bunjevacci

Vendi
Bulgari
Polacchi
Altri
Territorio inabitato o relativamente inabitato

Scale 1:1,000,000.
Scale 1:1,000,000.